

Napistent?l karácsonyig

2024 december 25. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása

Még nincs értékelve

Mérték

Az európai kultúrában nevelkedett ember számára sok-sok nemzedék óta evidens, hogy december 25-e karácsony ünnepe, ám azt ma már kevesen tudják, hogy mikor, miért és miképp lett Jézus születésnapja.

Ha a múlt mélységes mély kútjába nézünk, visszajutunk a „gy?zhetetlen Napisten” pogány kultuszáig és Nagy

Konstantin császár csodás megtéréséig, a Római Birodalom utolsó fénykorába.

Elvileg minden keresztény tudja, hogy karácsonykor ünnepeljük Jézus Krisztus születésnapját – mégsem tudjuk, hogy valójában mikor született. Születésének, illetve mint János evangéliumában olvassuk: az Ige testet öltésének pontos dátuma (év, hónap, nap) ismeretlen; az evangéliumok sem közlik. Az európai, tágabb értelemben a nyugati id?számítás hagyományosan Krisztus születésének feltételezett id?pontjától számítja az éveket, ezért jelenleg Kr. u. 2024-et írunk, bár különböz? történelmi feljegyzések és csillagászati számítások összevetése alapján az a legvalószín?bb, hogy néhány évvel korábban jött e világra, mégpedig – a sok évszázados hagyomány szerint – az év leghosszabb, legsötétebb éjjelén, azaz a téli napforduló idején. Ez a csillagászati jelenség az északi féltekén napjainkban december 21-re (mint az idén) vagy 22-re (mint például tavaly) esik, a régi római naptárban azonban december 25-én következett be.

Mikor, miért és miképp lett épp ez a nap karácsony els? napja, amit hagyományosan (mi, magyarok is) már az el?z? napon, szentestén kezdünk ünnepelni?

Talán meglep?, de Jézus születését az els? három században nyilvánosan még nem ünnepelték a keresztények, csak a Megváltó kereszthaláláról és feltámadásáról – az „ünnepek ünnepér?l” – emlékeztek meg.

Ennek egyik f? oka (a teológiai felfogás mellett) a Római Birodalomban Néró császár óta kezd?d?, s a III. század közepét?l (Decius, majd Valerianus császárok által elrendelt) feler?söd? totális, kíméletlen keresztényüldözés lehetett, amelynek utolsó nagy hulláma Diocletianus és Galerius Maximianus császárok alatt tet?zött a IV. század els? évtizedében. Ekkorra azonban a kereszténység már annyira áthatotta-átformálta a birodalom szinte minden részét és társadalmi rétegét – beleértve a politikai és a szellemi-kulturális hatalmat birtokló elitet, s?t a hadsereget is –, hogy megérett a helyzet az állam és az egyház kiegyezésére. A Kr. u. 313-ban kiadott úgynevezett milánói ediktumban a két római császár, I. Constantinus és keleti uralkodótársa, Licinius elrendelte a keresztények számára (is) a szabad vallásgyakorlás jogát, emellett a keresztények egyéni és közös tulajdonának szabadságát is kimondták, és el?írták az elkobzott egyházi, gyülekezeti vagyonuk – beleértve a templomokat, temet?ket, földeket és ingó javakat – teljes visszaadását s törvényes védelmét. Így a kereszténység üldözött vallásból elismert, s?t támogatott egyházzá vált, ami fordulópontot jelentett a kereszténység és egész Európa történetében.

Miután ezerhétszáz éve, 324 szeptemberében a történetírók által Nagy Konstantin néven emlegetett I. Constantinus véres polgárháborúban végleg legy?zte uralkodó-, egyben vetélytársát, Liciniust, az egész birodalom egyeduralkodója lett. A következ? évben rendezték meg a kisázsiai Nicaea (ógörögül Nikaia) városában az els? egyetemes zsinatot, amelynek tanácskozásait „apostoli” fejedelemként ? vezette, határozatait – köztük a legjelent?sebbet, az Atyaisten és a Fiúisten, azaz Jézus egylényeg?ségét (homoousziosz) kimondó hitelv, valamint a húsvét (mint „mozgó” ünnep) id?pontjának pontos meghatározása – ? szentesítette, saját kancelláriájával ? bonyolíttatta le a zsinati határozatok kézbesítését, hivatalos közegeivel pedig ellen?riztette a végrehajtásukat. Ekkortájt kezdte el átépíteni a (kés?bb Constantinopolisra átnevezett) görög Byzantiont a birodalom új f?városává, „Új Rómává”, azzal a céllal, hogy az a régi, pogány Rómával szemben Krisztus városa lesz.

Az új f?várost 330 májusában, uralkodásának huszonöt éves jubileumi ünnepségeivel egybekötve avatta fel Nagy Konstantin. Mint Alföldi András világhír? magyar régész és ókortörténész írja Keresztény császárok, pogány Róma cím? könyvében, a felavatás emlékére óriási tömegben vert aprópénzek és medallionok – amelyeken a várost megszemélyesít? n?alak kezében a Krisztus keresztjén nyugvó világgömb van ábrázolva – azt fejezték ki, hogy a kereszténység világuralmának eszmei középpontja az Imperium Romanum új f?városa. Konstantin szerint – aki önmagát nemcsak az állam, hanem az egyház urának is tartotta – Isten parancsolta meg neki álmában ennek megalkotását.

Ezek voltak a legfontosabb el?zményei annak, hogy valamikor Kr. u. 325 és 336 között megtörtént Jézus születésünnepének, karácsony napjának a kijelölése. A vélhet?en legrégebbi ismert forrás a Szent I. Damasus pápa titkára, Filocalus római írnok és k?metsz? által 354-ben szerkesztett kalendárium (Chronicon), amely 336-tól indulva felsorolja a római liturgikus ünnepeket, köztük a Nativitas Dominit, az Úr születésnapját. Eszerint 336. december 25-én már megünnepelték a karácsonyt Rómában, míg a 325. évi nicaeai zsinat még nem említette az egyház akkori ünnepei között. Ugyanakkor a katolikus tradíció másik verziója szerint Szent I. Gyula pápa 350-ben nyilvánította Jézus születésének napjává december 25-ét.

Miért pont december 25-ére tették Jézus Krisztus születésnapját a IV. században? Ennek oka, hogy a téli napfordulón tartották a császárkori Róma egyik legnagyobb ünnepét a „gy?zhetetlen Napisten” (Sol invictus) kultuszának jegyében.

Az ókori keleti misztériumvallások napisteneib?l és a napkultusz görög központi istenségeib?l (Zeusz, Apollón, Héliosz) formálódott a III. századra egyetlen szinkretikus istenséggé a római Sol invictus, akinek (újjá)születése ünnepét a pannoniai születés? Aurelianus császár éppen 1750 éve, 274-ben helyezte december 25-re, és az ünnepet az egész birodalomban minden alattvaló számára kötelez?vé tette. Hogy a pogány napistenkultuszt a keresztények megpróbálták összeegyeztetni saját hitükkel/vallásukkal, annak egyik legkorábbi jele, hogy a III. század közepén vértanúságot szenvedett Szent Ciprián karthágói püspök azt írta: „Mily csodálatos az Isteni Gondviselés, amelyik napon a Nap született, jött a világra Krisztus is!”

Sol, a napisten december 25-i ünnepének transzformálása Jézus születésnapjává hosszú folyamat eredménye volt, azonban a dönt? fordulat Nagy Konstantin legendás „pálfordulása” lehetett. A csodás megtérést – az ifjú császárnak a 312. október 28-i Milvius hídi csata el?tti istenjelenés-élményét – sok történész és egyháztörténész idézte és elemezte már, bár nem mindegyikük ad(ott) hitelt neki. A Diocletianus császár 305. évi lemondása után zajló zavaros és véres polgárháborúban több kijelölt és önjelölt f?- és alcsászár (augustus és caesar) vívott egymással élet-halál harcot a f?hatalomért. A Rómáért és a nyugati birodalomrészért vívott háború sorsdönt? csatája el?tt – a caesareai Eusebius püspök és történetíró elbeszélése szerint – Konstantin a már lemen?ben lév? napkorong fölött a kereszt fénysugárral kirajzolt jelét pillantotta meg, és mellette az égre íródva e szavakat: „e jelben gy?zni fogsz”.

A jelenést nem értette a császár, de éjjel álmában megjelent Krisztus, és meghagyta neki, hogy az égen látott jegyet másolja le és használja sisakján véd?eszközül ellenségei ellen. Így is tett, másnap serege Róma városfalai el?tt legy?zte Maxentius császár er?it, és Konstantin bevonulhatott Rómába. A híres látomás másik verziója szerint – amit Lactantius keresztény szónok és író, Konstantin legid?sebb fiának nevel?je m?véb?l ismerünk – nem a kereszt volt a varázserej? jegy, hanem a Krisztus nevének görög kezd?bet?ib?l – X (Chi) és P (Rho) – álló monogram, ami együtt jelent meg a császár álmában a „hoc signo victor eris” szavakkal. Krisztus arra utasította Konstantint, hogy katonái pajzsára – tehát nem csak a zászlórudakra és saját sisakjára – írassa fel e csodatev? jegyet.

Számos történész nem ad hitelt a csodálatos megtérésnek; szerintük a császár által véghez vitt keresztény(ség)pártoló fordulat egy hatalomvágyó politikus hidegfej? számításának m?ve. Például Paul Johnson, a tavaly elhunyt kiváló angol történész és író szerint a hiú és babonás Constantinus azért fogadta el a kereszténységet, mert ez megfelelt növekv? megalomániájának és személyes érdekeinek, s szerepe nem sokban különbözött a pogány istencsászárokétól. A kételked?kkel szemben Alföldi András úgy véli, Konstantin hitének ?szinteségét, egész lényét átformáló erejét nem lehet kétségbe vonni; pálfordulását nem a politika, hanem hite irányította, még ha ez a hit nem is a kereszténység teológiai rendszerén, még csak nem is szeretetközpontú erkölcsi tanításán alapult. A tekintélyes ókortörténész szakvéleménye szerint a Krisztus határtalan hatalmába vetett meggy?z?dése ragadta és fordította meg Konstantint, amelyt?l gy?zelmet várt a háborúban és birodalma virágzását békében. S?t, amíg Krisztus be nem váltotta ígéretét, hogy megsegíti, addig nem szeg?dött hozzá: „Konstantin keresztény meggy?z?désének a földi siker az alapja, sikereit állítja oda mindenek elé hite helyességének bizonyítására.”

Habár a császár személyesen is vonzódott a napistenkultuszhoz, s a gy?zhetetlen Sol képe a pogány istenek közül a legtovább maradt meg a római pénzeken és emlékérmeken (másfel?l a keresztények is régt?l fogva használták Krisztusnak a Nappal való összehasonlítását szemléltet? kép gyanánt), december 25-e még Nagy Konstantin életében a napisten helyébe lép? Jézus születésnapja lett. Ahogy ? Krisztus jelével, illetve nevében gy?zött, úgy a napistenkultuszt s vele együtt a többistenhitet egyre inkább kiszorította a birodalom vallási életéb?l a gy?zedelmes kereszténység. A téli napfordulón – a mennyei magasságból a földi mélységbe csöppnyi csecsem?ként alászálló Fiúistent várva, csodálva, imádva – így mi is emlékezhetünk karácsony ünnepének születésére, és az azt lehet?vé tev? konstantini megtérésre.

A mindenek püspöke

„Konstantin a valóságban a mindenek püspökének érzi magát, valódi pápának, s ha Eusebius így nevezi ?t egy alkalommal, fején találja a szöget. De titkos gondolata még tovább ért és a Krisztus apostolaival egyenrangúnak érezte szerepét. Természetesen csak mások nevezik apostolinak, de új f?városában határozott kívánságára úgy temették el az apostolok általa emeltetett székesegyházában, mint tizenharmadik apostolt, a hat-hat Krisztus-tanítvány jelképes sírjaival koporsója két oldalán.”

Alföldi András: Keresztény császárok, pogány Róma. Attraktor Könyvkiadó, Máriabesny?, 2017

Isten segítette diadalra

„A keresztények is úgy vélték, az általuk imádott egy Isten segítette diadalra Konstantint. Lactantius, a latin apologéta, aki retorikát tanított a kis-ázsiai Nikomédeiában, beszámol egy Konstantin által látott álomról, melyben a császár azt az utasítást kapta, hogy gy?zelmi talizmánként az XP monogramot tetesse csapatai pajzsaira és zászlaira. Ez a jel, amely 315-t?l Konstantin érméin is látható, Krisztus nevének egyik monogramja. A IV. század végi írók »labarum«-nak hívták. Neve és alakja emlékeztet a kett?s fejszére (labrüsz), amely Zeusz ?si kultikus szimbóluma volt.”

Henry Chadwick: A korai egyház. Osiris Kiadó, Budapest, 2003

Faggyas Sándor - www.magyarnemzet.hu

Ajánló